

ABORDĂRI CONCEPTUALE ALE CALITĂȚII VIEȚII ÎN CONTEXTUL SOCIETĂȚII POSTINDUSTRIALE

Maria HĂMURARU, Olesia ȚURCANU*

Catedra Teoria Economică și Metodologia Cercetării

*Institutul de Relații Internaționale din Moldova

In this article there are presented defining elements of the life quality characteristic to postindustrial society. The last one, covers three successive stages: informational society, society of cognition and society of conscience. In the context of postindustrial society the life quality takes new values, but the people perceive in different way their own needs. The life quality must be analyzed from objective as well as from subjective positions, taking into consideration systematic transformations of postindustrial society.

În dezvoltarea sa actuală, omenirea parcurge o etapă pe cât de interesantă, pe atât de controversată și dificilă, în care se produc schimbări rapide și deseori imprevizibile la nivel micro- și macrosocial. Evoluția în timp a gândirii umane atribuie categoriei economice *calitatea vieții* valori noi. În acest context, analiza *calității vieții* este motivată de principiul schimbărilor în timp ale fenomenelor economice și sociale care determină apariția caracteristicilor noi ale societății actuale.

Delimitări conceptuale ale noii societăți. În a doua jumătate a secolului XX, datorită amplificării volumului de informații, paradigma „*Homo intelligens*” ia locul paradigmei „*Homo economicus*”. În opinia profesorului japonez I.Masuda, „omul nou” va genera apariția unei civilizații noi și această trecere se va efectua nu printr-o revoluție în structurile sociale, ci printr-o „transformare socială orizontală” a materialului uman al societății. Această schimbare fundamentează „societatea postindustrială”, considerată deseori ca termen omogen cu categoriile „*societate informațională*”, „*societate a cunoașterii*”, „*societate a conștiinței*”.

Societatea informațională apare ca rezultat al dezvoltării Internetului, a programelor informatice, a informației productive, care formează vectorii progresului tehnico-științific.

Următoarea etapă de manifestare se intensifică odată cu dezvoltarea informației – cunoaștere, a cărei extindere duce la crearea societății cunoașterii, care după sfera de cuprindere este mai mare ca cea informațională.

A treia etapă a societății postindustriale este societatea conștiinței. Acest termen a fost introdus în anul 2000, în baza unor viziuni filosofice, determinate de progresul tehnologico-informațional în domeniile inteligenței artificiale și apariției roboților inteligenți – „*Robo sapiens*”, de progresele biotehnologiei și nanotehnologiei, dar și de evenimentele istorice marcante ale societății. Societatea conștiinței poate juca un rol semnificativ în viața umană și va fi un element determinant în viitoarea etapă istorică a evoluției omenirii.

Corelația dintre aceste concepte se află mereu în centrul dezbatelor. Sintetizând teoriile societății postindustriale, se poate constata că raportul dintre sintagmele noii societăți reprezintă etape de dezvoltare a societății (Fig.1).

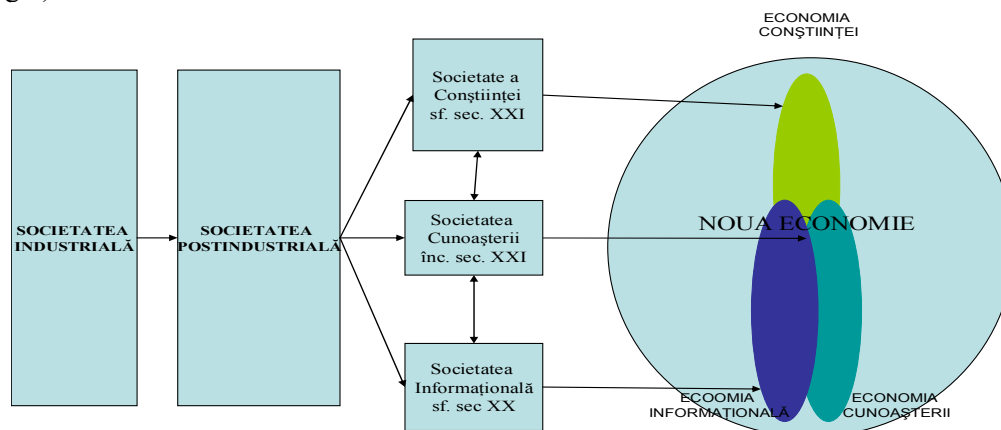

Fig.1. Corelația sintagmelor noii societăți cu noua economie

Sursa: elaborat de autor

Abordări teoretice privind calitatea vieții. Bunăstarea economică este un concept caracteristic societății industriale și se definește ca acea stare a condițiilor naturale, de capital și de cultură care asigură integritatea nevoilor de ordin material, social și spiritual, care să permită manifestarea continuă și în progres a personalității umane. Analizând bunăstarea economică, Adam Smith, care plasa în prim-plan conceptul de „*Homo economicus*”, mânat de interesul său personal, egoist și îngust, este ghidat de o „mână invizibilă”, capabilă să stimuleze autoreglarea economiei de piață [1]. Celebrul economist considera că un anumit nivel de bunăstare se poate atinge prin tendința de asigurare personală, fapt care, prin urmare, poate contribui la garantarea și a unei bunăstări colective.

În rezultatul conștientizării de către umanitate că bunăstarea economică nu este capabilă să satisfacă multitudinea de necesități de ordin material și spiritual, a fost generat conceptul *calitatea vieții*. Acesta s-a considerat ca o renovare a noțiunii sociologice și economice de bunăstare. *Calitatea vieții* pare a fi o nouă „întruchipare” a conceptului de bunăstare, cunoscut deja, infiltrând elemente noi ale cerințelor unei societăți moderne. Liu Ben-Chieh considera că *calitatea vieții* este „un nume nou pentru o noțiune mai veche” [2]. Iar dacă analizăm *calitatea vieții* în contextul abordărilor lui Adam Smith, atunci ea poate fi privită drept *calitatea hedonistă* a vieții umane, adică ca urmărirea a interesului personal.

În societatea informațională, John Kenneth Galbraith, în lucrarea sa „*Societatea afluentă*” (1958), menționa că omenirea a urcat o treaptă nouă, în care dorințele materiale ale oamenilor au fost satisfăcute pe deplin. În altă lucrare a sa – „*Noul stat industrial*” (1967) el scrie: „Ceea ce contează nu este cantitatea bunurilor noastre, ci calitatea vieții”. Galbraith considera că nu trebuie să domine scopurile economice asupra vieții oamenilor în detrimentul altor scopuri, mai valoroase [3].

Termenul *calitatea vieții* a fost definit de economistul John Kenneth Galbraith și sociologul Arthur Schlesinger, fiind ulterior dezvoltat de viiturologul Bertrand de Jouvenel [4]. Definirea *calității vieții* a apărut mai apoi, într-un dicționar elaborat de Alexander Szalay (1980). K.Schuess a fost primul care a utilizat *calitatea vieții* ca noțiune „întărită” în studiul „*Quality of Life Research and Sociology*”, de rând cu J.Fisher, care a menționat acest termen în „*Annual Review of Sociology*”, nr.11/1985 [5].

Studiile proprii-zise ale *calității vieții* au apărut ceva mai târziu în domeniul cercetat de sociologi, cu toate că era deja folosit anterior în anumite lucrări, fără a i se da o mare importanță semnificației lui. Acest termen a fost propus de sociologul american C.W. Milles, ca un obiectiv principal în studiile sociologice pe la sfârșitul anilor '50, fără a i se cunoaște sensul lingvistic.

Ca concept, „*calitatea vieții*” a fost lansat în anii '60 de către societatea informațională nord-americană, pornindu-se de la faptul că orice creștere economică nu trebuie să constituie un scop în sine, ci, în primul rând, trebuie să fie un mijloc pentru a putea crea condiții mai bune de trai, pentru satisfacerea nevoilor unei colectivități.

După lansarea conceptului de către americani, europenii, fără a mai face prea multe analize, au preluat acest termen într-un timp foarte scurt „și nu numai, datorită activității sale, ca sintagmă cu valoare evaluativă asupra vieții umane, la nivel individual, comunitar, de grup, societal și planetar” [6].

Studiul asupra *calității vieții* îi preocupa atât pe filosofi, cât și pe oameni din cadrul altor științe. Cu toate că contribuțiile filosofilor nu erau capabile să rezolve anumite obiective sociale, ele totuși aveau veridicitate în ceea ce privește faptul că măsurarea *calității vieții* este absurdă prin folosirea numai a unor variabile de natură economică. De exemplu, o parte din filosofi pledau pentru evaluarea *calității vieții* folosind „mărimea” *utilității*, adică satisfacția indivizilor ca efect al asigurării cu bunuri materiale. Problema, în acest context, apare ca rezultat al faptului că este complicat, sau poate imposibil, de a găsi unități de măsură pentru gradul de satisfacție.

John Rawls, în lucrarea sa „*A Theory of Justice*” (1972), a determinat că noțiunea de „*utilitarism*” are un caracter „agregat”, fiind indiferent față de modalitatea de repartitie a bunurilor și egalitatea în rândurile indivizilor.

Prezintă interes ideea autorului Amartya Sen, care consideră că noțiunea ce corespunde cel mai bine *calității vieții* este cea de „*randament personal*”, adică capacitatea reală a indivizilor de a-și putea realiza anumite scopuri cu eforturi mici în anumite condiții sociale, precum și urmărirea acestora în cadrul societății cunoașterii, iar ulterior și în cadrul societății conștiinței. Randamentul personal, după acest autor, se putea exprima prin *utilitatea socială* complementată cu *utilitatea personală* [7].

Profesorul I.Mărgineanu relatează că „tocmai completarea indicatorilor economici cu indicatorii sociali reprezintă începutul propriu-zis al cercetărilor de calitate a vieții” [8].

Astfel, se conturează clar ideea că *calitatea vieții* nu poate fi studiată axându-ne numai pe indicatori economici (cum spuneau anterior filosofi) și sociali, dar nici nu-i putem exclude din acest studiu. De aceea,

studiind *calitatea vieții* oamenii de știință, în majoritatea lor, se axează, totuși, pe acești indicatori, incluzând și așa atribut cum ar fi nivelul de satisfacție.

Analizând paradigma *calitatea vieții*, este necesar de a delimita semantica termenilor interdependenți și corelați ai acestei noțiuni.

Semantica noțiunilor înrudite calității vieții. Astăzi atât teoreticienii, cât și practicienii din anumite domenii, specialiștii de diferite profesii etc. utilizează în limbajul uzual noțiunile „*nivel de trai*”, „*stil de viață*”, „*mod de viață*”, „*standard de viață*”, fără a se adânci în sensul veridic al acestor cuvinte „*aliat*”.

Deseori *calitatea vieții* se confundă cu *nivelul de trai*. Deși aceste două concepte la prima vedere par a fi identice, ele totuși sunt diferite după sfera de cuprindere.

În opinia autorilor Constantin Enache și Constantin Mecu, „*nivelul de trai*” este un indicator preponderent economic, ce poate fi definit ca reprezentând aspectul cantitativ al satisfacerii nevoilor economice ale unui individ sau ale unei colectivități.

Nivelul de trai este o rezultată imediată a împlinirii complete a personalității fiecărui individ și a societății în întregime. Putem spune că *nivelul de trai* reprezintă ansamblul condițiilor materiale, culturale și sociale pe care societatea le pune la dispoziția întregii colectivități. Limitele *nivelului de trai* depind de nivelul de dezvoltare economică a fiecărei țări, de gradul de participare la crearea bunăstării generale, de capacitățile, aptitudinile și nivelul calitativ al muncii depuse, precum și de dispoziția fiecărei persoane față de sursele de venit.

Standardele de viață sunt un obiect de referință pentru *nivelul de trai*, implicând atribute cantitative. *Nivel de trai* poate fi ca o noțiune substituibilă pentru noțiunea *standard de viață*, deoarece standardul este prezentat prin prisma *nivelului de trai* al populației, de gradul de dezvoltare a unei economii, ce a permis satisfacerea nevoilor materiale la un nivel mai superior decât al populației altor state.

Spre deosebire de *nivelul de trai* care caracterizează aspectul cantitativ al vieții, există o noțiune mult mai culturală – „*stilul de viață*”, care de asemenea se implică în studiul *calității vieții*.

Conform definiției date de Robert Stebbins, *stilul de viață* este „un set distinctiv de paternuri de comportament împărtășite, care este organizat în jurul unui set coerent de interese sau condiții sociale, sau amândouă, care este justificat și explicat printr-un set de valori, atitudini și orientări, și care, în anumite condiții, devine bază pentru o identitate socială comună a celor care îl împărtășesc”.

Stilul de viață depinde de: datele individuale (temperament, caracter, nivel de cultură) și de etapa societății postindustriale. *Stilul de viață* apare ca o variabilă calitativă a felului de organizare a vieții unui individ, efectuându-și toate acțiunile într-un gen specific doar lui prin mai multe combinații de comportament (modelul de îmbrăcăminte, limbajul vorbit etc.).

R. Mukherjee Ramkrishna consideră că *standardul de viață* și *stilul de viață* nu sunt altceva decât componente ale *modului de viață* [9].

Modul de viață se referă la o colectivitate, iar *stilul de viață* poate fi caracteristic atât colectivității, cât și fiecărui individ în particular. Aici cercetătorii se pot confrunta cu problema semanticii acestor termeni. Nu se poate clar distinge care este deosebirea între aceste două noțiuni. Autorul C.Zamfir face această deosebire din punct de vedere metodologic, astfel încât **modul de viață**: 1) din punctul de vedere al *modelului descriptiv* – modul de viață al unei națiuni la un moment dat (modul de viață al moldovenilor), 2) conform *modelului descriptiv predictiv* – care începe de la un punct de reper stabilit (modul de viață al unei clase sociale); **stilul de viață** după *modelul intern-structural* – orientarea modului de viață și după *modelul normativ* – principiul acestei orientări [10].

Modul de viață poate fi divizat în trei tipuri: **consumerist** – respectă principiul cumpără-consumă-aruncă; **echilibrat** – abundența este controlată prin valori de cultură superioare; **ascetic** – bazat pe o filosofie a insuficienței reală sau culturală [11].

Prin *mod de viață* se înțelege modul în care oamenii își organizează viața cotidiană (în muncă, în familie, în viața civică) și timpul liber; cu alte cuvinte, modul de a se îmbrăca (tipul de haine, și nu modelul), modul de a se hrăni, a locui etc., de a-și realiza dorințele personale în raport cu sistemul de valori și norme dominante în comunitatea respectivă.

Grație tuturor fenomenelor legate cu activitatea umană, *calitatea vieții* apare ca o componentă organică, care cuprinde în sine noțiunile relaționate: *nivel de trai* – *standard de viață* – *stil de viață* – *mod de viață*.

Aspectele calității vieții în societatea postindustrială. Conform definiției date de M.Băcescu și A.Băcescu-Cărbunaru, „*calitatea vieții* exprimă conținutul acesteia prin totalitatea condițiilor vieții umane, care asigură

integritatea vieții biologice, satisfacerea cerințelor de ordin economico-social, de nivel de trai material și cultural, de viață spirituală care să permită echilibrul continuu al omului și desăvârșirea personalității sale umane” [12].

În societatea informațională și a cunoașterii calitatea vieții include și calitatea mediului înconjurător, starea demografică, calitatea condițiilor de locuit, starea de sănătate, instruirea și nivelul de educație, cultura, nivelul și structura venitului, nivelul și structura consumului etc.

În acest context, aria de percepere a *calității vieții* este definită ca o totalitate de valori însușite de om pe parcursul vieții sale, este măsura în care condițiile de viață oferă individului posibilitatea satisfacerii necesităților sale fizice și spirituale.

Dacă în cadrul societății industriale calitatea vieții este asociată cu satisfacerea necesităților preponderent materiale, atunci în cadrul societății postindustriale, în baza principiilor economiei conștiinței, aceasta se orientează îndeosebi la necesitățile spirituale.

Conceptul teoretic de abordare a *calității vieții* se axează pe următoarele principii ale noii economii:

Primo: oamenii sunt diferiți după necesități și priorități;

Secundo: conform teoriei lui Maslow, oamenii nu-și pot satisface nevoile superioare, decât atunci când sunt deja satisfăcute cele inferioare;

Tertio: în cadrul societății cunoașterii predomină munca intelectuală;

Quadro: în societatea cunoașterii și a conștiinței, oamenii se axează pe „valori noi”, care conturează un nou peisaj al calității vieții.

Aceste puncte de reper ne sugerează că astăzi calitatea vieții nu se bazează doar pe interpretări tradiționale, ci pe „valorile noi” create de societatea postindustrială.

Valorile umane în societatea cunoașterii și a conștiinței trebuie să se transforme în așa mod, încât în cadrul ei să nu existe clase sociale, probleme sociale și conflicte interumane. Omenirea va conștientiza că principala valoare va fi „timpul”, inclusiv timpul liber, consacrat dezvoltării spirituale.

Totodată, mulți adepți ai teoriilor despre *calitatea vieții* își pun ca notă de referință aspectele subiective ale noțiunii, care tocmai relevă prioritățile oamenilor caracteristice economiei conștiinței. Faptul că subiectivismul apare, în acest caz, în contextul unor abordări psihosociologice este firesc, ca efect al interacțiunilor sociale ale diferiților factori care generează anumite necesități ale membrilor societății. Printre acești factori se pot enumera: comunicarea, stresul social, religia, actul sinuciderii, narcomania, alcoolismul, securitatea, starea de sănătate, modalitatea de manifestare în viață etc., care nu sunt altceva decât costuri sociale.

Viața noastră este în mare parte rezultatul acțiunilor umane, care evidențiază faptul că de calitatea acestora depinde *calitatea vieții*.

În această ordine de idei, Cristian Țurcanu înțelege că *calitatea vieții* poate fi îmbunătățită printr-un proces complex de voință, informare, cunoaștere și acțiuni juste și conștientizate. El folosește noțiunea „*arta de a trăi*”, care ar însemna nu altceva decât posedarea unor capacități pentru a-și putea îmbunătăți viața. Autorul încearcă să demonstreze că viața umană are mai multe sfere de manifestare, ce permit o viziune nouă asupra *calității vieții*:

- ✓ **Planul fizic** – caracterizează aspecte materiale și financiare.
- ✓ **Planul relațional** – evidențiază următoarele tipuri de relații: de cuplu, prietenia, cu superiorii sau subordonații, colegiale, familiale, profesionale, conjuncturale sau accidentale.
- ✓ **Planul individualității (viața ca ego)** – include toate preocupările și modalitățile specifice dezvoltării unei personalități intelectuale puternice.
- ✓ **Planul afectiv (viața sufletului)**, în care ființa umană își exprimă sentimentele.
- ✓ **Planul creativității și al inspirației**, în care orice om se manifestă și ca ființă creatoare.
- ✓ **Planul mental-relațional (viața cunoașterii)** – relevă toate gândirile noastre filosofice.
- ✓ **Planul spiritual (viața spirituală)** – se axează pe cunoașterea de sine și credință [13].

Astfel, putem conchide că *calitatea vieții* ar trebui să fie analizată atât de pe poziții obiective, cât și subiective, dar din mai multe puncte de vedere, care denotă că omul trăiește în mai multe sfere simultan, net diferite una de alta.

Concluzii. Conceptul *calitatea vieții* nu este unul și același gândit în diferite ere ale omenirii. Aceasta se datorează evoluției biologice a ființei umane, progresului tehnico-științific, dezvoltării potențialului intelectual, cerințelor omului „nou”, mentalității omului „nou” politicii mondiale promovate în anumit timp și spațiu etc.

Referințe:

1. Moldovanu D. Doctrina economică. - Chișinău, 2003, p.48.
2. Lucaș G., Rădulescu S.M. Calitatea vieții și indicatorii sociali. - București, 2000, p.59.
3. Ibidem, p.54.
4. Andrei L. Metode și tehnici statistice de analiză a calității vieții. - București, 2003, p.5.
5. Danii T. Republica Moldova în spațiul tranziției și costul social al reformelor. - Chișinău, 2004, p.15.
6. Ibidem, p.13.
7. Lucaș G., Rădulescu S.M. Op. cit., p.57.
8. Mărgineanu I., Bălașa A. (coordonator). Calitatea vieții în România. - București, 2002, p.25-30.
9. Mukherjee Ramkrishna R. The Quality of Life Valuation in Social Research. - New Delhi, 1987.
10. Danii T. Op. cit., p.19.
11. Enache C., Mecu C. Economia politică. Vol. II. - București, 2004, p.129.
12. Băcescu M., Băcescu-Cărbunaru A. Macroeconomie și politici macroeconomice. - București, 1998.
13. Țurcanu C. Arta de a trăi – o abordare logică și sistematică. - București, 1999.

Prezentat la 25.05.2009